

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Měnová politika a bankovní dohled České národní
banky**

Michaela Turecká

© 2013 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomických teorií

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Turecká Michaela

Provoz a ekonomika

Název práce

Měnová politika a bankovní dohled České národní banky

Anglický název

Monetary policy and the bank supervision of the Czech national bank

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je vymezit měnovou politiku a jednotlivé funkce České národní banky, přičemž funkce regulace a dohledu bankovního systému je podrobně vymezena. Zároveň zde bude zobrazen vývoj centrálního bankovníctví na našem území.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části bude popsána měnová politika a její nástroje a jednotlivé funkce České národní banky. V této části bude použita metoda popisná.

Praktická část se bude zabývat regulací a dohledem bankovního systému ze strany ČNB. Tato část se bude zaměřovat na vývoj bankovního dohledu a jeho integraci. Bude použita metoda srovnávací a metoda analýzy.

Harmonogram zpracování

02/2012 - 06/2012 sběr primárních dat a studium odborné literatury

07/2012 - 09/2012 zpracování teoretické části

10/2012 - 01/2013 zpracování praktické části

02/2013 - 03/2013 formulace závěru a odevzdání práce

Rozsah textové části

30-50 stran

Klíčová slova

Česká národní banka, měnová politika, funkce centrální banky, bankovní regulace a dohled

Doporučené zdroje informací

REVENDA, Z. Centrální bankovníctví. 3. aktualizované vydání Praha. Počet stran 558. ISBN 978-80-7261-230-7.

KVIZDA, M. Centrální bankovníctví a národní hospodářství. 1. vydání, rok 1998, ISBN 80 -210 -1942 -5

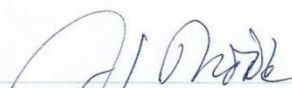
DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty. 3. vydání Praha. 681 stran. ISBN 80-7201-515.

Vedoucí práce

Hřebík František, Mgr., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2013

doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 9.10.2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Měnová politika a bankovní dohled České národní banky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. března 2013

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Františku Hřebíkovi, Ph.D.
za výborné vedení, ochotu i rady k bakalářské práci a tematický, inspirativní přístup.

Měnová politika a bankovní dohled České národní banky

--

Monetary policy and the bank supervision of the Czech National Bank

Souhrn

Bakalářská práce „Měnová politika a bankovní dohled ČNB“ se zabývá vymezením pojmů souvisejících s Českou národní bankou jako institucí, s jejími cíli i funkcemi, které ve stručnosti vysvětluje. Podrobněji se první část práce věnuje zároveň otázce měnové politiky a definuje přímé a nepřímé nástroje. Krátce nabízí práce pohled do vývoje centrálního bankovníctví na českém území.

Druhá část se zaměřuje na funkci bankovního dohledu a regulace. Česká národní banka je v ČR jedinou institucí, která bankovní dohled provádí. V zahraničí však mohou bankovní dohled a regulaci provádět i státní a vládní instituce, nebo ministerstva. Existují argumenty podporující bankovní regulaci a dohled, i názory protichůdné. Bankovní regulace se dělí do tří základních skupin. Jedná se o regulaci obezřetnostní, systémovou a regulaci vedení obchodních záležitostí. Jednotlivé předpoklady systému regulace a dohledu v bankovní sféře jsou určeny danou zemí, ovšem v poslední době dochází k jejich sjednocení.

Summary

Thesis "Monetary policy and the banking supervision of the Czech National Bank" defines terms related to the Czech National Bank as an institution, its objectives and functions that briefly explains. The first part provides more detailed information about monetary policy as well as deals with the definition of direct

and indirect instruments. The thesis offers an insight into the development of central banking in the Czech Republic.

The second part focuses on the function of banking supervision and regulation. The Czech National Bank is the only institution in the Czech Republic, which performs banking supervision. Abroad, though, banking supervision and regulation can be also provided by a state and government institutions or ministries. There are a few arguments supporting banking regulation as well as supervision but also there are some contradictory opinions on this topic. Banking regulation can be divided into three basic groups such as prudential regulation, system management and control of business matters. Single assumptions of the system of regulation and supervision in the banking sector are determined by the country although it seems like it leads to their unification days.

Klíčová slova: Česká národní banka, měnová politika, funkce centrální banky, bankovní regulace a dohled

Keywords: the Czech National Bank, the monetary policy, the functions of the Czech National Bank, the bank regulation and supervision

OBSAH

1	Úvod	5
2	Cíl práce a metodika	6
2.1	Cíl práce	6
2.2	Metodika práce	6
3	Teoretická východiska	7
3.1	Vývoj centrálního bankovníctví na českém území	7
3.2	Postavení centrální banky v národním hospodářství	8
3.2.1	Cíle centrální banky	10
3.3	Funkce České národní banky	11
3.3.1	Emisní funkce	11
3.3.2	Banka bank	12
3.3.3	Banka státu	12
3.3.4	Devizová činnost	12
3.4	Měnová politika ČNB	13
3.4.1	Cíle měnové politiky	16
3.4.2	Přímé nástroje měnové politiky	16
3.4.3	Nepřímé nástroje měnové politiky	19
3.5	Cílování inflace	23
4	Bankovní dohled a regulace	23
4.1	Důvody existence dohledu a regulace bank	23
4.1.1	Argumenty proti bankovní regulaci	26
4.2	System dohledu a regulace v tržních ekonomikách	26
4.2.1	Instituce vykonávající bankovní regulaci a dohled	27
4.2.2	Základní typy bankovní regulace	27

4.2.3	Součástí systému regulace a dohledu bank	28
4.3	Dohled a regulace bank v České republice a Velké Británii	32
4.3.1	Česká republika.....	32
4.3.2	Velká Británie	35
5	Závěr	40
6	Seznam literatury	42

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1:	Vývoj diskontní a lombardní sazby	21
------------	---	----

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1:	Hlavní budova ČNB	9
Obrázek č. 2:	Bank of England	36

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1:	Přímé nástroje měnové politiky	17
Tabulka č. 2:	Nepřímé nástroje měnové politiky	19

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma č. 1:	Měnový transmisní mechanismus	15
--------------	-------------------------------------	----

1 Úvod

Bakalářská práce slouží k seznámení s jedním z nejpodstatnějších článků České republiky, jímž je Česká národní banka. Společně s Nejvyšším kontrolním úřadem představuje jedinou nezávislou instituci nepodřizující se státu. Svou činnost pochopitelně musí přizpůsobovat aktuální situaci ekonomiky a dodržovat zákony. Hlavní cíle jsou z dlouhodobého hlediska určeny vládou, ale v krátkodobějším horizontu si je stanovuje centrální banka sama. Jinak se jedná o zcela samostatnou instituci, v jejímž čele stojí guvernér volený na 6 let prezidentem republiky. Prioritou České národní banky je udržování cenové stability, hladkého chodu i funkčnosti ekonomiky. Vytýčených cílů dosahuje prostřednictvím měnové politiky, jejích nástrojů a dalších funkcí. Čtenář se ve stručnosti seznámí i s historickým vývojem centrálního bankovníctví na našem území, které zde má nepochybně zajímavou tradici.

Praktická část práce se zabývá podrobným popisem funkce regulace a dohled bankovního systému. V dnešní době je to jedna z nejdůležitějších funkcí, které Česká národní banka a obecně centrální banky vykonávají. Bohužel, i přes poměrně přísné podmínky pro vstup do bankovního sektoru stále dochází k bankrotům bank. Centrální banka má za úkol včas rozpoznat potenciální krachy bankovních společností a pokud možno zabránit ukončení jejich činnosti. Bankroty v tomto sektoru totiž znamenají pokles důvěry klientů, kteří by si pravděpodobně své prostředky v bankách začali hromadně vybírat. Tím by docházelo ke zpomalení ekonomiky a dalším problémům.

V samotném závěru dochází ke srovnání bankovního dohledu a regulace v České republice a ve Velké Británii.

Součástí celé práce je rovněž vysvětlení některých základních pojmů souvisejících s centrálním bankovníctvím.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je popsat měnovou politiku jako jednu z nejdůležitějších činností České národní banky a ostatní funkce se zaměřením na bankovní dohled a regulaci. Z hlediska centrální banky jako samostatné instituce lze samozřejmě mluvit i o dalších funkcích, které jsou nezbytné pro stabilitu a funkčnost ekonomiky. Zároveň je zde zobrazen vývoj centrálního bankovníctví na našem území.

Praktická část práce vysvětluje funkci dohled a regulace bankovního systému. Lze hovořit o jednotlivých typech bankovní regulace i systému dohledu a regulace bankovního sektoru společně s určitými podmínkami pro vstup do tohoto odvětví. V samotném závěru práce je srovnání předmětné funkce v České republice a Velké Británii s vyhodnocením výsledků.

2.2 Metodika práce

Tato práce je vypracována na základě prostudované odborné literatury a internetových zdrojů uvedených v závěrečných referencích. Ilustrační graf je vytvořen z dat Českého statistického úřadu za pomoci tabulkového programu Microsoft Excel.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je popsána měnová politika, její nástroje a jednotlivé funkce České národní banky. V této části je použita metoda popisná.

Praktická část se zabývá regulací a dohledem bankovního systému obecně i ze strany ČNB. Zaměřuje se na popis jednotlivých pravidel pro vstup do bankovního sektoru. Pozornost je věnována srovnání bankovního dohledu a regulace Velké Británie a České republiky. V této části je využito kromě studia odborné literatury a internetových zdrojů i anglické brožury vydané Bank of England. Je zde použita metoda popisná, metoda srovnávací a metoda analýzy.

3 Teoretická východiska

3.1 Vývoj centrálního bankovníctví na českém území

Historicky centrální banky vznikaly přeměnou stávající obchodní banky v banku pověřenou specifickými právy a úkoly, zejména exkluzivitou v emisi peněz, řízením státního dluhu, vedením státních účtů či úvěrováním pokladny státu. Systém, v němž existuje centrální banka i banky obchodní, se nazývá dvoustupňový bankovní systém.

Na českém území vznikla Privilegovaná rakouská národní banka jako první centrální banka v roce 1816 za vlády rakouské monarchie, a to ve formě akciové společnosti. Jejím hlavním úkolem se stala regulace oběhu bankovek a mincí a ustálení ceny papírových peněz. V roce 1878 byla založena nová Rakousko-Uherská banka s plnými právy centrální banky.

Vznik centrálního bankovníctví v samostatné Československé republice byl postupný. V letech 1919-1926 funkci centrální banky zastával Bankovní úřad ministerstva financí, jehož cílem bylo stabilizovat nově vzniklou československou měnu, řídit peněžní oběh, měnový kurz i depozitní a úvěrové vztahy s obchodními bankami, spravovat zlaté a devizové rezervy státu. [7, s. 5-8]

Teprve 1. dubna 1926 započala činnost první centrální československá banka Národní banka Československá, a.s. Stát v ní vlastnil pouze třetinu akcií, i přesto lze říci, že ji měl pod kontrolou. Vláda už v této době navrhovala prezidentu republiky guvernéra ke jmenování na pět let a ministr financí kontroloval činnost banky prostřednictvím dosazeného komisaře. Československá koruna se stala za dobu působení **Národní banky Československé** jednou z nejžádanějších a nejstabilnějších měn v Evropě. [11, s. 444]

V roce 1939 bylo však její fungování kvůli německé okupaci přerušeno. Místo ní vznikla Národní banka pro Čechy a Moravu, v jejímž čele stál říšský zmocněnec a zákonným oběživem společně s korunou byla i říšská marka.

1. června 1945 byla po osvobození obnovena činnost Národní banky Československé, která však fungovala pouze do roku 1950. Komunisty založená **Státní banka československá** se brzy dostala negativně do povědomí občanů vzhledem ke znehodnocení jejich úspor při přechodu na nový socialistický systém. Společně s centralizací u nás v této době vznikl jednostupňový bankovní systém. [11, s. 445]

Až reforma platná od roku 1990 vedla opět k dvoustupňovému bankovnímu systému, jelikož se oficiálně rozdělily emisní a úvěrově-obchodní činnosti centrální banky. „*Státní banka československá byla rozdělena na tři právně samostatné subjekty: Státní banku československou, která se přetvářela na centrální banku v tržní ekonomice, a na dvě obchodní banky – Komerční banku Praha a Všeobecnou úverovou banku Bratislava.*” [11, s. 448]

Česká národní banka vznikla po rozdělení Československa 1. ledna 1993 a její činnost je stanovena zákonem.

3.2 Postavení centrální banky v národním hospodářství

„*Nositelem měnové politiky je vždy formálně centrální emisní banka (CEB). Centrální banka plní v tržních ekonomikách makroekonomickou mikroekonomickou funkci.*“ K mikroekonomické funkci se řadí především funkce banky bank a regulace a dohled bankovního systému. Do makroekonomických funkcí patří emise hotových peněz, provádění měnové politiky či operace se zahraničními měnami. [6, s. 10]

Centrální banka musí být nezávislou institucí. Lze tedy přikládat význam oddělení fiskální a monetární politiky, aby centrální banka byla schopna čelit politickým tlakům. Nezávislost je považována za určitý symbol, který funguje jen v případě, že by centrální banka (dále jen CB) nezaujatě reagovala na měnicí se nerovnováhy, což nekoresponduje s jejím hlavním posláním stability cen. V normách a zakládacích listinách není přesně vymezeno, co znamená stabilita cen, ale mohlo by se jednat o zbavení možnosti konat v nepředvídatelných situacích. Pro vymezení míry závislosti CB na vládě rozlišujeme hospodářskou a politickou závislost podle určitých kritérií. Mezi hospodářské patří např.: diskontní sazbu stanovuje CB; přímá

úvěrová možnost je dočasná nebo bankovní dozor není svěřen CB. K politickým kritériím se řadí např.: guvernér a bankovní rada nejsou jmenováni vládou a jsou voleni na více než 5 let. [6, s. 22-24]

Současným guvernérem České národní banky je Miroslav Singer a to od 1. července 2010, kdy ho jmenoval prezident republiky Václav Klaus na šestileté funkční období. Bankovní rada ČNB čítá guvernéra, dva viceguvernéry a čtyři členy bankovní rady. Všichni členové bankovní rady jsou zaměstnanci ČNB. ČNB má sídlo v Praze a další regionální pobočky jsou v Brně, Českých Budějovicích, Plzni, Hradci Králové, Ostravě a v Ústí nad Labem. [16]

Obrázek č. 1: Hlavní budova ČNB

Zdroj: www.cnb.cz

ČNB má povinnost nejméně dvakrát ročně podávat Poslanecké sněmovně Parlamentu zprávu o měnovém vývoji země, kterou předkládá a přímo ve Sněmovně komentuje guvernér. Zároveň musí minimálně jednou ročně vydávat zprávu určenou poslancům o finanční stabilitě.

Bankovní rada stanovuje měnovou politiku i nástroje, prostřednictvím kterých ji uskutečňuje. Má na starosti schvalování rozpočtu ČNB, stanovuje zásady činností, organizační uspořádání ad. [17]

ČNB má specifické právní postavení dané statutem právnické osoby, která se nezapisuje do obchodního rejstříku. Při nakládání s vlastním majetkem svěřeným státem má v majetkoprávních vztazích postavení podnikatele a zároveň působí jako

správní úřad v rozsahu vymezeném zákony. ČNB hospodaří dle schváleného rozpočtu bankovní rady a je povinna z výnosů své činnosti platit nezbytné náklady na svoji činnost. Zbytek zisku putuje do rezervního fondu, na investice, případně do státního rozpočtu. Nutno dodat, že největší náklady jsou spojeny se zajišťováním stability měny, tzn. hlavním cílem České národní banky. [9, s. 93]

3.2.1 Cíle centrální banky

Soubor cílů nebo samotný cíl centrální banky musí být jasně vymezen v zákonech. Podstatou je udržení hladkého chodu celé ekonomiky, funkčnost a stabilita bankovní soustavy i při změnách vlády, vzhledem k relativně delší platnosti zákonů. Určení cíle (příp. souboru cílů) činnosti centrálních bank je prioritou k dosažení úspěšného a efektivního fungování. Cíle bývají stanoveny na delší časové období, protože jejich časté změny nejsou z hlediska stability bankovní soustavy vhodné. Konkrétní cíle centrální bance ukládá především vláda, ale na určité období si je v rámci zákona vymezí i sama centrální banka.

V posledních desetiletích obvykle bývá činnost centrální banky rozdělena do několika okruhů, přičemž dané cíle neplní současně. Jedná se o:

- udržování stability cenové hladiny,
- udržování stability finančních trhů,
- zachování stability měnového kurzu domácí měny,
- podpora ekonomického růstu,
- stabilizace úrokových sazeb,
- podpora zaměstnanosti obyvatelstva,
- udržování rovnováhy platební bilance. [9, s. 13, 14]

Hlavním cílem České národní banky je podle zákona České národní rady ze dne 7. prosince 1992 o České národní bance (č. 6/1993 Sb.) péče o cenovou stabilitu, v jejímž duchu určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, vykonává dohled nad bankovním systémem a provádí další činnosti podle tohoto zákona a podle zvláštních zákonů.

Stabilitu měny je třeba chápat ve dvou rovinách. Jedná se o vnitřní stabilitu měny, která se odráží ve stabilitě cen v tuzemské měně, tzn. je vyjadřována mírou inflace. Ve druhé rovině je třeba vnímat vnější stabilitu měny, jež se odráží ve vývoji měnového kurzu dané měny k zahraničním měnám. [4, s. 56, 57]

3.3 Funkce České národní banky

Centrální banky ve vyspělých zemích mají v podstatě stejnou náplň činnosti. Hlavními důvody existence centrálních bank jsou dnes právě funkce centrální banky. Základní funkce, které vykonává Česká národní banka, jsou: emisní funkce, bankovní dohled a regulace (viz praktická část), provádění měnové politiky, banka bank, banka státu a devizová činnost (zastupování země v mezinárodních finančních a měnových institucích).

3.3.1 Emisní funkce

Zásadní se během let stala centralizace emise peněžních prostředků, protože umožňuje centrální bance kontrolu nad rozsahem emise, umožňuje rozšíření oběhu bankovek na území celého státu, zapřičiňuje závislost obchodních bank na emisi centrální banky a umožňuje i soustředění a efektivní využití zlatých rezerv. Centrální banky byly buď zakládány přímo za účelem emise peněz, nebo byly pověřeny v průběhu své činnosti touto funkcí.

Původně emisní funkce znamenala právo vydávat hotovostní oběživo, tzn. bankovky a mince. Centrální banka musela zajišťovat likvidaci neplatných a vyřazených platidel, výměnu poškozených, na starosti měla i dohled nad bezpečností oběživa dosud neuvedeného do oběhu, organizaci dodávek bankovek a mincí od výrobců do peněžního oběhu apod.

Dnes už je však součástí emisní funkce i emise bezhotovostních peněz, a to ve větší míře celkového oběživa, než hotovostní. Bezhotovostní oběživo společně s centrální bankou emitují i banky obchodní. Pod emisní funkcí tedy lze chápat zabezpečení stability měny prostřednictvím řízení peněžního oběhu pomocí nástrojů měnové regulace. [7, s. 11-13]

3.3.2 Banka bank

Význam této funkce je především ten, že centrální banka slouží jako finanční zdroj pro bankovní sektor. Centrální banka může vystupovat jako standardní věřitel, nebo jako věřitel poslední instance (v případě, že obchodní banka nemá možnost si prostředky obstarat na mezibankovním trhu). Půjčky v poslední instanci musí být pouze dočasné a nesmí mít následky trvalejšího charakteru na měnovém řádu. Musí být zajištěna především péče o cenovou stabilitu ekonomického systému. Půjčovat by měla CB jen věrohodným a kvalitním bankám. Kvalita se určuje prostřednictvím kvality nabízené garance (např. cenné papíry s dobrou pověstí). Cena takovéto půjčky je tzv. penalizační – penalizační úrok, jež slouží k odrazení banky, která ještě má nějaké likvidní zdroje. Zároveň se jedná o určitou odměnu centrální bance za riziko a potenciální ztráty.

Centrální banka také vede některé účty bank a shromažďuje také část depozit obchodních bank (povinné minimální rezervy). [6, s. 18, 19]

3.3.3 Banka státu

Česká národní banka vede účty a vykonává finanční operace pro vládu, ústřední státní orgány, orgány místní moci a regionální správy, nebo pro národní podniky. V jaké míře je tato funkce využívána, záleží na závislosti na vládě v zemi. Centrální banka spravuje státní dluh, operuje se státními cennými papíry, případně poskytuje úvěry na pokrytí státního dluhu.

3.3.4 Devizová činnost

Centrální banka reprezentuje stát a vystupuje jako zástupce státu v mezinárodních institucích. Každá centrální banka má v Mezinárodním měnovém fondu ve Sboru guvernérů (nejvyšší orgán MMF) svého zástupce, který zastupuje zájmy své země. Centrální banky se dostávají do ratingového hodnocení zahraničních investorů v rozhodování o umístění finančních prostředků. [6, s. 21, 22]

3.4 Měnová politika ČNB

Měnová politika je jednou z nejdůležitějších oblastí činnosti centrální banky a je nezbytná pro zdravý ekonomický vývoj země. Podstatou je tzv. měnová rovnováha, kdy se nabídka peněz rovná poptávce po penězích ($M_S = M_D$). Úkolem ČNB je pak dohlížet na ekonomicky nezbytné množství peněz v oběhu, jež se mění v souvislosti se změnami cen zboží a služeb vstupujících na trh. V případě, že v peněžním oběhu převládají plnohodnotné peníze, zajistí potřebnou rovnováhu tržní mechanismus. Tento mechanismus však přestane fungovat, jakmile jsou v oběhu i neplnohodnotné peníze. Nedostatek či přebytek musí být regulován, a proto byla pro daný úkol zvolena jako nejvhodnější subjekt centrální banka. V poslední době jí však situaci značně zkomplikoval bezhotovostní styk, který mohou ovlivňovat i jiné banky a nebankovní subjekty. Je tedy skoro nemožné zjistit, kolik peněz opravdu obíhá a kolik peněz existuje mimo oběh. Pokud má centrální banka udržovat měnovou rovnováhu, musí být schopna evidovat celkové množství peněz v oběhu i mimo něj.

Řešení tohoto úkolu v dnešní době je jediné – peníze jsou empiricky definovány tak, že jsou hledány a sledovány vztahy mezi vývojem cenové hladiny (tzv. agregátní cenové hladiny) a mezi souhrnem cen všech vyrobených finálních produktů (tzv. agregátní výstupy, jež jsou obvykle vyjádřeny jako reálný nebo nominální HDP). Tyto veličiny jsou poté základem konstrukce tzv. měnových a úvěrových agregátů.

Měnové agregáty lze označit jako souhrn peněžních prostředků s určitým stupněm likvidity (= schopností přeměnit majetek na hotové peníze). Náplň měnových agregátů se liší podle dané země. Záleží na emisi peněz, peněžních nástrojích a peněžním oběhu, a čas od času se mění. Centrální banky nemohou přímo ovlivnit jejich vývoj, mohou se pouze snažit působit prostřednictvím tzv. operativních kritérií (např. měnová báze). Měnové agregáty značíme písmenem „M” a číslicí 1-4. [9, s. 45, 46]

Měnové agregáty:

- M0 = oběživo (hotovostní peníze v oběhu),
- M1 (úzký agregát) = M0 + jednodenní vklady (depozita na požádání – netermínované korunové vklady),
- M2 (střední peněžní agregát) = M1 + likvidní vklady (vklady se splatností do 2 let a vklady s výpovědní lhůtou 3 měsíce),
- M3 (široký peněžní agregát) = M2 + cenné papíry (státní pokladniční poukázky + poukázky ČNB), atd. [3, s. 79]

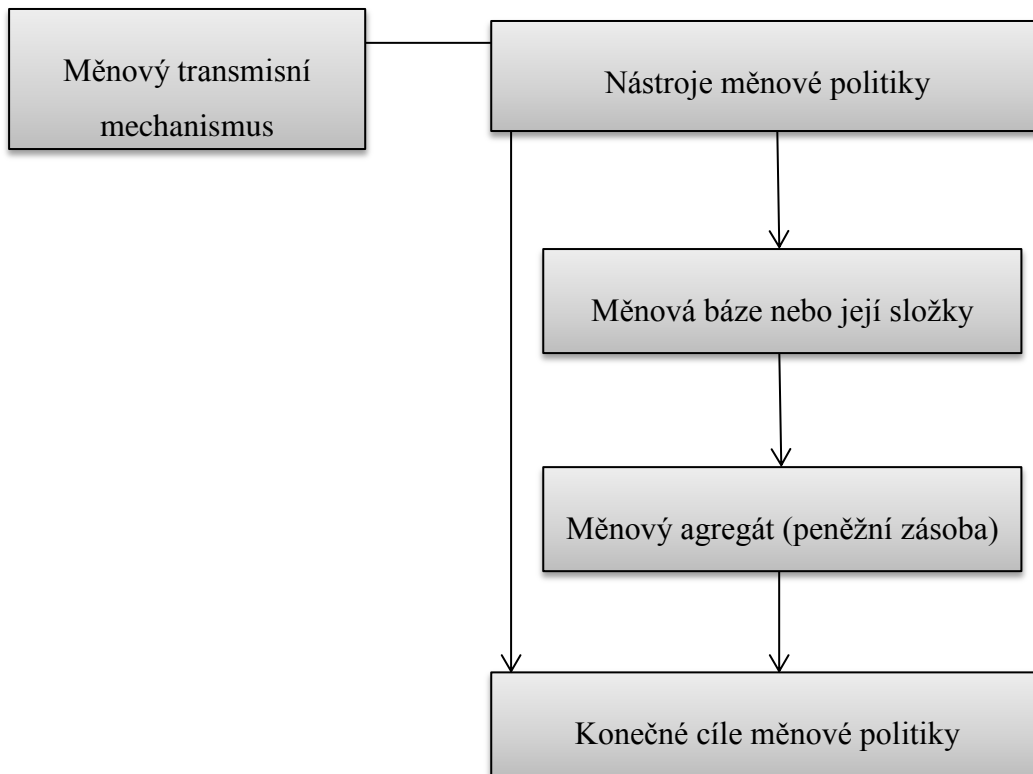
V ČR jsou používány agregáty M1 a M2. M2 je namísto M1 označován názvem „peněžní zásoba“. Eurosystem využívá peněžní agregáty M1, M2 i M3. [3, s. 78]

Měnová báze slouží k ovlivňování měnových agregátů a tvoří ji hotovostní oběživo (tzn. hotovostní prostředky v domácí měně) v rukou domácích nebankovních subjektů a celkové rezervy domácích bank v tuzemské měně. Tato část měnové politiky bývá zároveň centrálními bankami označována jako operativní cíl nebo operativní kritérium. Měnová báze se dělí na vypůjčenou a nevypůjčenou měnovou bázi podle schopnosti centrální banky kontrolovat jednotlivé položky peněžních prostředků. Vypůjčená měnová báze se dá z hlediska centrální banky kontrolovat hůře, protože se jedná o prostředky, které si banky vypůjčily ve formě lombardních a diskontních úvěrů (viz dále) od centrální banky. Nevypůjčená měnová báze je definována jako vlastní prostředek bank, jež centrální banka může kontrolovat účinněji. [9, s. 47]

Měnová báze se nachází v bilanci centrální banky na straně pasiv, jelikož představuje celkové rezervy a souhrn oběživa. Lze v ní najít i rozdíly oproti minulému období, složení a výši měnové báze nebo způsoby emise peněz centrální bankou. Emise peněz centrální bankou znamená zvýšení měnové báze. V opačném případě snížení měnové báze má za důsledek snížení peněz v oběhu. Jelikož je v dnešní době většina operací prováděna bezhotovostně, v praxi se při stažení peněz z oběhu jedná o snížení bezhotovostních rezerv bank centrální bankou. [11, s. 151]

Jedním z možných postupů při realizaci měnové transmise je:

Schéma č. 1: Měnový transmisní mechanismus

Zdroj: [11, s. 150]

Podmínky účinnosti mechanismu jsou jasně vymezené. Je to schopnost centrální banky ovlivnit svými nástroji vývoj měnové báze nebo její složky; relativní stabilita vazeb mezi vývojem peněžní zásoby a vývojem cenové hladiny nebo nominálního hrubého domácího produktu; relativní stabilita vazeb mezi vývojem měnové báze nebo jejich složek a vývojem peněžní zásoby. [11, s. 150, 151]

Měnová politika či měnové řízení se při nezávislosti centrální banky může klasifikovat z několika hledisek:

- z hlediska adresnosti se jedná o nástroje přímé (administrativní, direktivní, selektivní) a nepřímé (ekonomické, tržní)
- z hlediska četnosti užívání se jedná o nástroje běžné a výjimečné
- z hlediska časového působení jsou to nástroje krátkodobé a dlouhodobé

- z hlediska subjektů, na které má vliv (bankovní, nebankovní, domácí, zahraniční subjekty)
- z hlediska rychlosti zavedení a působení se jedná o nástroje s okamžitým působením a nástroje s projevujícím se působením až s určitým časovým zpožděním. [7, s. 31]

3.4.1 Cíle měnové politiky

V praxi vychází specifické cíle měnové politiky ze základních cílů České národní banky. Různé země mohou chápat vztah měnové politiky a politiky fiskální odlišně. Konkrétně se jedná o makroekonomické cíle jako hospodářský růst, zaměstnanost, vyrovnaná platební bilance, stabilita cenové hladiny a stabilní směnný kurz.

V současnosti je obvyklé, že si centrální banka neklade za cíl přímo hospodářský růst či zaměstnanost, ale koncentruje se na ty měnové cíle, ze kterých plyne růst hospodářství, resp. zaměstnanosti. [6, s. 46]

3.4.2 Přímé nástroje měnové politiky

Přímé nástroje měnové politiky nepřímo souvisí s finančním trhem a používají se k překlenutí hluboké dočasné nerovnováhy v hospodářství nebo v souvislosti s konsolidací bankovního sektoru, je tedy možné je nazvat nástroji nestandardními. Jsou to zásahy povahy administrativní a adresné.

Tabulka č. 1: Přímé nástroje měnové politiky

Přímý nástroj měnové politiky	Cíl, použití
Úrokové stropy (limity)	Stabilizace úrokových sazeb; bankovní regulace a dozor
Pravidla likvidity	Kritérium autorizace bank
Úvěrové kontingenty	Regulace peněžní zásoby
Doporučení, výzvy, dohody	Specifický cíl
Povinné vklady	Regulace peněžní zásoby

Zdroj: [6, s. 76]

Likvidita je obecně schopnost přeměnit majetek na hotové peníze, a tak dostát svým závazkům. V případě bank je tendence přijímat co nejlevnější (nejlikvidnější) pasiva a drahá (likvidní) aktiva z důvodu maximalizace zisku. Banka tím však na sebe bere riziko větší nelikvidity. Z toho důvodu existují *pravidla likvidity*, která stanovuje centrální banka, aby obchodní banky nevstupovaly do přílišného riziku a bankovní sektor byl důvěryhodnější a bezpečnější. Centrální banka stanoví závazný poměr mezi aktivy a pasivy obchodních bank a jejich závaznou strukturu. Na straně aktiv je to minimální podíl hotovosti na celkových aktivech; u pasiv je to minimální podíl nebo rozdíl termínovaných a běžných vkladů; vazba mezi aktivy a pasivy jako maximální podíl úvěrů splatných déle než za 1 rok na běžných vkladech.

„Jako přímý nástroj měnové politiky sledující dosažení konkrétního měnového cíle je možno pravidla likvidity považovat v okamžiku, kdy je ČEB záměrně s tímto cílem mění a zejména pokud je uplatňuje selektivně.“ Jedná se ale pouze o krátkodobé opatření, účinné bezprostředně po změně pravidel. ČNB určila pravidla likvidity pro korunovou (podíl střednědobých i dlouhodobých úvěrů a kapitálových investic na střednědobých a dlouhodobých pasivech v max. výši

125%) a devizovou likviditu (podíl devizových aktiv a devizových pasiv v rozmezí mezi 85 -105%). V České republice jsou nejdůležitější pravidla likvidity jako stabilizující faktor bankovního sektoru. [6, s. 76-78]

Úvěrové kontingenty jsou považovány za nejúčinnější nástroj měnové politiky s okamžitým vlivem na zásobu peněz. Rozlišujeme dvě varianty: absolutní a relativní úvěrový kontingent. Absolutní stanovuje obchodní bance maximální výši (limit, strop) úvěru, jenž může poskytnout. Tento typ centrální banka využívá málokdy. V tomto případě jdou stranou měnové cíle s pouze jedinou a jasnou vizí: stabilizovat bankovní sektor nebo zachránit upadající banku. Je však běžnou praxí, že velmi vysoké úvěry, které chtějí obchodní banky poskytnout, musí konzultovat a nechat schválit ČNB.

„Relativní úvěrový kontingent je stanoven maximální výší úvěru, jenž může obchodní banka čerpat od centrální banky. Tímto způsobem může být limitován reeskontní, lombardní nebo výše záchranného diskontního úvěru apod.“ Lze jej použít ke snížení závislosti obchodních bank na zdrojích centrální banky a ke zpomalení růstu peněžní zásoby. Relativní úvěrový kontingent je mnohem slabším nástrojem v porovnání s absolutním kontingentem. [6, s. 78, 79]

Velmi silným nástrojem jsou úrokové limity (stropy) stanovené centrální bankou, která vymezení, na jaké úrovni se budou pohybovat úrokové sazby obchodních bank.

Doporučení, dohody a výzvy jsou jedny z nejúčinnějších a nejčastěji používaných přímých nástrojů měnové politiky centrální banky. Doporučení lze chápat jako jistý předstupeň určitého opatření, na které by už obchodní banky musely zareagovat. Dohoda má povahu naprosto konkrétní smlouvy a v případě, že je uzavřena písemně, může mít i právní význam. Tyto tzv. gentlemanké dohody mezi sebou uzavírají i obchodní banky. Výzva je adresnější a konkrétnější než doporučení a z jejího nesplnění mohou být vyvozeny sankce.

Povinné vklady znamenají pro subjekty povinnost otevírat běžné účty, provádět platební styk jen prostřednictvím centrální banky a ukládat depozita.

Obvykle jsou danými subjekty míněny státní úřady a instituce, orgány státní moci a správy nebo orgány místní samosprávy. Centrální banka může přímo dohlížet na nabídku peněz vůči těmto institucím. [6, s. 79, 80]

3.4.3 Nepřímé nástroje měnové politiky

Jedná se v současnosti o nejpodstatnější nástroje měnového řízení centrální bankou. Nepřímé nástroje monetární politiky jsou tržního charakteru a opírají se o fungování finančního trhu a o mezibankovní trh peněz, do kterého má centrální banka moc vstupovat jako jeho subjekt a ovlivňovat svými aktivitami měnový vývoj v ekonomice nepřímo (tj. bez direktivních zásahů směřujících přímo na vybrané subjekty). Jejich působení může být krátkodobé a dlouhodobé; je plošné a dopadá na celý bankovní sektor. [6, s. 54]

Tabulka č. 2: Nepřímé nástroje měnové politiky

Nástroj	Cíl, použití
Povinné minimální rezervy	Peněžní zásoba, úroková míra, bankovní dozor a dohled
Diskontní sazba	Peněžní zásoba, úroková míra, signalizační funkce
Lombardní úvěr	Peněžní zásoba, úroková míra, zdroj peněžních prostředků
Operace na volném trhu	Operativní regulace peněžní zásoby, základní nástroj
Reeskont směnek	Peněžní zásoba, úroková míra, zdroj peněžních prostředků
Repo operace	Operativní regulace peněžní zásoby, regulace úrokové míry
Intervence směnného kurzu	Kurzová politika
Swapy a konverze	Devizová politika

Zdroj: [6, s. 55]

Povinné minimální rezervy (PMR) lze označit jako povinné vklady u ČNB. Obchodní banky je mohou využívat jako jeden ze zdrojů své likvidity. V poslední době se význam těchto zdrojů snižuje, protože vklady jsou úročené velmi nízkou sazbou nebo jsou bezúročné a neustále se snižují (dříve byly PMR 10%, nyní pouhá 2%). Jejich výše vyplývá z procentní sazby z prvotních depozit obchodních bank, neboli z primárních vkladů nebankovních klientů. Čím likvidnější jsou depozita, tím vyšší může být blokáce rezervy. Část depozit obchodních bank se tedy váže na velikost PMR, ovlivňuje jejich úvěrovou kapacitu (tzn. i množství peněz v oběhu) a zajišťuje i likviditu těchto bank.

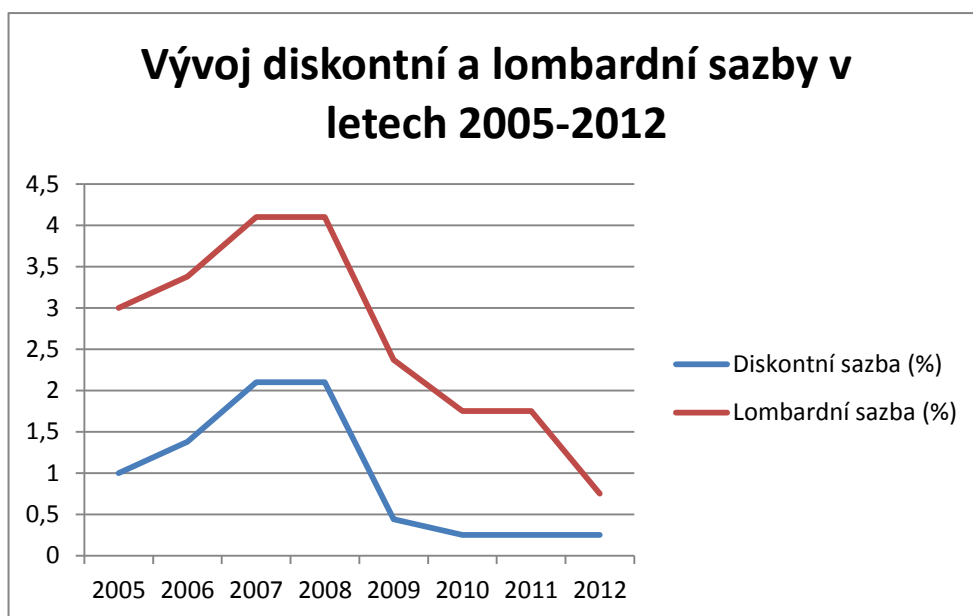
Při restriktivní měnové politice se zvyšují sazby PMR a při expanzivní měnové politice se snižují. Snížením sazby povinných minimálních rezerv chce centrální banka docílit širší možnosti úvěrů obchodních bank nebankovním klientům. Míra účinnosti však závisí na stavu jiných úvěrových zdrojů obchodní banky, protože v případě, že těmito zdroji disponuje, snížení sazby (a tedy zvýšení zdrojů k poskytování úvěrů) není příliš účinné. Účinek změny PMR mohou snižovat i faktory jako administrativní náročnost a nedokonalost, což se projeví až s určitým časovým zpožděním (vyhlašování jsou totiž s předstihem). Velikost PMR se stanoví na základě průměrného stavu daných depozit uplynulého čtrnáctidenního cyklu. [7, s. 44-46]

Diskontní sazba je základní a většinou nejvýznamnější úroková sazba ohlašovaná centrální bankou. Lze říci, že je to cena peněz, za kterou centrální banka poskytuje obchodním bankám úvěry. Výše diskontní sazby má vliv i na banky, které si nepůjčují od centrální banky. Zpravidla zvýšení dané sazby znamená celkový nárůst úrokové hladiny v ekonomice a vyvolává u bank reakci spojenou se zvýšením úrokových sazeb z poskytovaných úvěrů. Čím vyšší je diskontní sazba, tím méně si obchodní banky půjčují od centrální banky (je to pro ně příliš drahé). I pouhá zveřejnění záměrů centrální banky mají velký význam v bankovním sektoru, protože banky v návaznosti na změnu ovlivňují svá očekávání. [6, s. 55-57]

„Lombardní úvěr je úvěr poskytovaný proti zástavě movité věci. V centrálním bankovníctví je běžným zdrojem finančních prostředků poskytovaných ČEB

obchodním bankám; do zástavy bývají zpravidla přijímány jen bonitní (státní) cenné papíry.“ Cena lombardního úvěru je vyhlášována rovněž centrální bankou, a to jako lombardní sazba, jež musí být vyšší než tržní krátkodobá úroková sazba (v opačném případě by byla CB vtlačena do tzv. lombardní pasti). Lombardní úvěr má funkci hlavně emisního nástroje, lze tedy konstatovat, že dodává finanční zdroje obchodních bank. ČNB poskytuje úvěr na částku ne vyšší než 75% nominální hodnoty zástavy a na dobu maximálně 30 dnů. Banky používají lombardní úvěr jen jako doplňkový zdroj kvůli výši lombardní sazby. [6, s. 58, 59]

Graf č. 1: Vývoj diskontní a lombardní sazby

Vlastní zpracování; zdroj dat ČSÚ

Principem *operací na volném trhu* je obchod (nákup a prodej) s cennými papíry – obvykle státními pokladničními poukázkami – mezi centrální bankou na jedné straně a obchodními bankami na straně druhé. Pokud centrální banka nakupuje cenné papíry od bank, zvyšuje jejich likvidní rezervy, a tím i úvěrovou kapacitu bank. V případě, že prodává cenné papíry, je účinek tohoto nástroje přirozeně opačný. [4, s. 61, 62]

Systém obchodu s cennými papíry může být proveden ve formě dohody o zpětném odkoupení, přičemž je předem jasně domluvena cena pro zpětný

termínový obchod. Další možností je obchod s cennými papíry, které sama centrální banka vydává. Z pohledu centrální banky je však tento způsob nákladnější (musí platit úrok z vlastních emitovaných papírů), z hlediska obchodní banky rozdíl ve srovnání s klasickým obchodem není. [4, s. 62]

Reeskont směnek znamená odkup směnek od bankovních klientů před lhůtou splatnosti za úrokovou prémii (tržní úroková sazba). Pokud obchodní banka potřebuje peněžní prostředky, odkoupí směnku centrální banka. Ta ji reeskontuje (odkoupí) za úrokovou prémii odpovídající vyhlášené diskontní sazbě. Centrální banka reeskontem směnek zvyšuje úvěrovou kapacitu obchodních bank. [6, s. 59, 60]

Repo operace jsou dohody o zpětném odkoupení cenných papírů přijímaných centrální bankou (hlavně státní dluhopisy). Ty nakupuje CB s příslibem prodávající obchodní banky, která si je ve sjednané lhůtě společně s určitou premií (tzv. repo sazbou) odkoupí zpátky. Centrální banka tak poskytuje bankám chybějící likvidní prostředky. Repo sazba se u nás vyhláší ve 14-ti denní lhůtě.

Intervence směnného kurzu jsou závislé na kurzovém systému dané země. Přímá intervence je nákup nebo prodej domácí měny za devizy. Nepřímá intervence znamená nákupy a prodeje zlata, administrativní opatření, změny úrokových sazeb v ekonomice apod. Úspěch intervence je ovlivněn jejím utajením. Čím vyšší očekávání intervence, tím menší je její účinek.

Swapy a konverze cizích měn rovněž slouží k ovlivňování bank, tentokrát prostřednictvím zahraničních měn. Centrální banka zvyšuje množství peněz v oběhu prostřednictvím nákupu cizích měn a v opačném případě prodejem deviz snižuje množství peněz v ekonomice. Konverze se dají definovat jako jednorázové nákupy a prodeje cizích měn. Swap se skládá z kombinace konverze a termínového obchodu. CB nakupuje či prodává devizy s předem stanoveným termínem zpětného nákupu (resp. prodeje) za sjednanou cenu. Swap se od konverze liší právě zpětnou účinností; po uplynutí dohodnuté lhůty se peněžní zásoba vrátí na původní úroveň. Využití tohoto způsobu měnové politiky však ovlivňuje směnný kurz, proto je velmi omezováno. [6, s. 71-74]

3.5 Cílování inflace

Především v průběhu 90. let nastal rozvoj tzv. přímého cílování inflace, kdy se centrální banky rozhodly na tento systém přistoupit prostřednictvím řízení krátkodobé úrokové sazby centrální banky. V roce 1998 zahájila cílování inflace i ČNB.

Lze uvést některé důvody k zavedení tohoto systému:

- CB má problém sledovat (kvůli počtu účinných nástrojů) více než jeden cíl – stabilitu cenové hladiny
- plnění maastrichtského inflačního kritéria, pokud má ČR snahu zapojit se do Evropské měnové unie
- nízká inflace dává možnost maximalizovat tempo růstu HDP v dlouhém období a vyšší inflace má za následek zvyšování nominální úrokové sazby a s tím související nerovnováhy v platební bilanci
- do doby zavedení platný transmisní monetaristický mechanismus spojený s řadou problémů, atd.

Proces cílování inflace se skládá z těchto systémových prvků: stanovení inflačního cíle, tvorba podmíněných a nepodmíněných inflačních prognóz, operativní řízení pomocí krátkodobé úrokové sazby CB (repo sazby). [8, s. 257-259]

4 Bankovní dohled a regulace

V této části jsou specifikovány konkrétní požadavky a povinnosti bank, instituce, které mají bankovní regulaci a dohled na starosti. Zároveň dochází ke srovnání bankovní regulace a dohledu v České republice a ve Velké Británii.

4.1 Důvody existence dohledu a regulace bank

Bankovní regulace a dohled jsou spojené výhradně s tržními ekonomikami, protože v centrálně plánovaných ekonomikách banky nevystupovaly v pozici podnikatelských subjektů. Dnes by byl pohled na banky jako instituce řídící se

rozumem a ctí úsměvný. Současnou hnací silou tržní konkurence je touha po maximálním zisku. V minulosti však lze najít éry, v nichž bylo bankovníctví nezávislé, pevné, bezproblémové, a kdy banky nebojovaly s takovou konkurencí a finančními inovacemi. Je nezbytné zmínit, že už Adam Smith kladl důraz a zastával bankovní regulaci, protože selhání bank mělo vliv na celou ekonomiku. Byly to tedy především obavy z možného nebezpečí souvisejícího se svobodným podnikáním, které vedly ve všech vyspělých zemích ke vzniku bankovní regulace. [5, s. 17]

Existence bankovní regulace a dohledu je také spojována a odůvodňována mnoha cíli, jež by měly být plněny. Lze uvést 5 základních cílů. Za prvé je nutné zaručení bezpečnosti a zdravého fungování bankovního systému (hlavně v oblasti zprostředkování finančních toků, aby nedošlo k narušení platebního systému a s tím souvisejícím poškozením ekonomiky). Dále se jedná o zabránění bankrotu bank, protože jejich krachy mají na ekonomiku mnohem větší vliv, než je tomu u jiných podnikatelských subjektů, a navíc hospodaří s penězi svých vkladatelů jako s vlastními. Neméně důležitým cílem je ukotvení důvěry veřejnosti. Pokud tento cíl nebude plněn, nebude docházet k růstu ekonomiky. Lidé si pro větší jistotu nechají peníze doma a nebudou je vkládat do bank. Dalším cílem je ochrana klientů (v souvislosti s asymetrií informací – viz dále). A konečně, pátým cílem je vytváření totožných předpokladů (podmínek) pro všechny instituce, tedy zabránit znevýhodnění bank, které jednájí s vyšší opatrností. [5, s. 19, 20]

Názory na míru regulace a dohledu nad bankami se v ekonomickém prostředí různí. Hlavní důvody se orientují ve čtyřech základních oblastech: specifičnosti bankovních institucí, měnové politice, asymetrii informací a procesu poklesu zprostředkování. [11, s. 363]

Banky jsou zakládány jako akciové společnosti, jejichž hlavním cílem je dosažení zisku. *Specifičnost bankovních institucí* znamená zásadní odlišení od běžné akciové společnosti v pravomocích i jiných skutečnostech. Jedná se o emitování bezhotovostních peněz, zabezpečování platebního styku v ekonomice, úpadky bank mají mnohem závažnější dopady pro ekonomiku než úpadky jiných podnikatelských subjektů, bankovní aktiva a pasiva mají specifickou časovou strukturu (hlavně

střednědobá a dlouhodobá aktiva a krátkodobá pasiva), o podněty pro nadměrnou rizikovost operací, potenciálně vysokou ziskovost – bankovníctví je oligopolní odvětví, tudíž by do něj při nedostatečné regulaci mohly pronikat i nežádoucí subjekty, jež se snaží pouze o dosažení zisku a při neúspěchu usilují o co nejrychlejší opuštění bankovní sféry. [11, s. 364, 365]

Měnová politika je realizována centrální bankou, která má přístup k mezibankovnímu trhu. Jejím cílem je striktní zákaz přijímání primárních vkladů jinými institucemi než bankami, sjednocování pravidel regulace a dohledu bankovních a nebankovních institucí. Součástí jsou i alternativní přístupy k měnové politice (např. měnové rady) a teoreticky i systém „svobodného bankovníctví a soukromých peněz“. [11, s. 368]

Asymetrie informací znamená rozdílný přístup jednotlivých subjektů k informacím v dané oblasti. V bankovníctví se jedná o závažný problém, který se projevuje nemožností zjistit dostatečné informace k posouzení zdraví té které banky a rizikovosti jejích operací. Na nejvyšší pozici na pomyslném informačním žebříčku je vedení, dozorčí rady a vlastníci banky. Na druhém místě jsou instituce, jež banka informuje o své činnosti – centrální banka a další instituce dohledu i externí auditorské společnosti. Dále jsou to ostatní banky, s nimiž daná banka udržuje styky prostřednictvím transakcí na mezibankovním trhu. Předposlední jsou zaměstnanci banky, ministerstvo financí a na posledním místě se nacházejí již zmínění zákazníci banky.

Systém dohledu a regulace v bankovním sektoru napomáhá omezovat asymetrii povinným pojištěním vkladů a prověřováním spolehlivosti bankami poskytnutých informací. Ani instituce dohledu však nemohou vždy a včas rozpoznat nebezpečí úpadku banky. [11, s. 366]

Proces poklesu zprostředkování souvisí například se zákazem přijímat vklady nebankovními institucemi a účinně tak zabránit tvorbě bezhotovostních vkladů a jejich multiplikaci mimo bankovní systém. [11, s. 367]

4.1.1 Argumenty proti bankovní regulaci

Je možné zpochybňovat současnou míru a pravidla regulace s cílem dosáhnout změny (deregulace) nebo vystupovat proti jakékoli regulaci bank za účelem dosavadní regulaci zrušit. V prvním případě mnoho ekonomů zastává názor, že je potřeba zjednodušit pravidla a snížit míru regulace – bankovníctví patří k nejregulovanějším odvětvím vůbec. Bankovní regulace má podle nich vliv na nevhodnou časovou strukturu aktiv a pasiv, na nezájem vkladatelů o aktuální finanční zdraví banky, a ani pokles zprostředkování podle nich není důvodem k regulaci. [10, s. 19, 20]

Argumenty proti jakékoli regulaci bankovního sektoru vycházejí z předpokladu, že jakákoli regulace deformuje přirozené tržní prostředí a chování bank v něm. Jedná se o nucení bank k orientaci na mimobilanční operace, které jsou pro kontrolní orgány velmi špatně kontrolovatelné. Dále jde o růst nestability v souvislosti s pochybnostmi ohledně budoucích bankovních pravidel, o náklady vyplývající z bankovního dohledu, o obcházení pravidel namísto jejich dodržování. Podle ekonomů zastávajících tyto názory je pochybné i provádění měnové politiky, která je v boji proti inflaci opravdu málo účinná v porovnání s příležitostmi svobodného bankovníctví. [10, s. 21, 22]

4.2 Systém dohledu a regulace v tržních ekonomikách

Primární otázkou vyskytující se v této oblasti je nepochybně co a v jakém rozsahu regulovat, jaké instituci bude tento úkol svěřen a jakými nástroji bude bankovní regulaci a dohled uskutečňovat.

Česká národní banka provádí dohled nad celým finančním trhem. Konkrétně se jedná o dohled nad bankovním sektorem, kapitálovým trhem, penzijními fondy, pojišťovnictvím, směnárny, družstevními záložnami a nad institucemi v oblasti platebního styku. [15]

4.2.1 Instituce vykonávající bankovní regulaci a dohled

Centrální banka představuje nejdůležitější instituci bankovního dohledu a regulace, je to její základní funkce. Míra ručení a zapojení centrální banky je spojena s kompetencí stanovovat pravidla regulace a participovat na jejich vytvoření a s mírou samostatnosti centrální banky. Pokud je důvěra v danou centrální banku vysoká, vzniká předpoklad pro bezpochybnou samostatnost. Čím vyšší je míra samostatnosti centrální banky, tím lepší jsou podmínky pro efektivní regulaci a dohled bank. Samostatnost souvisí i s vedením centrální banky a makroekonomickou politikou, kterou centrální banka musí brát v úvahu. Naprostá samostatnost tedy neexistuje. [10, s. 39, 40]

Dalšími institucemi zajišťujícími bankovní regulaci a dohled mohou být vládní instituce. Tato praxe je typická především v USA či Lucembursku. Vládní instituce jsou především záležitostí tradice a zmíněné míry samostatnosti. V současnosti jejich význam spíše klesá a zvyšují se pravomoci centrálních bank.

Je možné se setkat i s bankovní regulací a dohledem, na které se podílejí i ministerstva. Jejich účast spočívá v prověřování podmínek pro udělení licence provozovat bankovní činnost nebo v přímém podílu na bankovní regulaci a dohledu. Zpravidla je to ministerstvo financí (Francie, Japonsko), ale může to být i jiné ministerstvo (např. ministerstvo průmyslu v Dánsku). [10, s. 41, 42]

Poslední možnost regulovat bankovní sektor mají státní instituce. Státní instituce jsou založené jednotlivými státy v rámci federálního celku. Jejich pravomoci jsou pouze v rámci národních obchodních bank a spočívají v kontrolování kritérií jejich autorizace. [10, s. 42, 43]

4.2.2 Základní typy bankovní regulace

Obecně lze rozdělit bankovní regulaci na tři typy, a to z hlediska intenzity ochrany klientů, zajištění bezpečnosti a zdravého fungování bank.

Jedná se o:

- regulace vedení obchodních záležitostí,
- regulace obezřetnostní,
- regulace systémová.

Do regulace vedení obchodních záležitostí se řadí předpisy formulující poctivé obchodní praktiky zamezující podvodnému jednání, povinnost pro zveřejňování informací nebo mravní celistvost banky i jejích pracovníků.

Regulace obezřetnostní se zabývá především zdravím a bezpečností jednotlivých bank. Vztahuje se však také k ochraně zákazníků, protože informační asymetrie klientům brání náležitě posoudit uvedená kritéria. Tento druh regulace má blízký vztah se systémovou regulací, ačkoli je třeba znát rozdíly mezi nimi. Systémová regulace se rovněž týká zdraví a bezpečnosti institucí, ale pouze ze systémového hlediska. Má zajistit zdraví i zabezpečení bankovního systému jako celku, takže vychází z předpokladu, že společenské náklady selhání přesahují náklady privátní. [5, s. 20]

4.2.3 Součásti systému regulace a dohledu bank

Systém regulace a dohledu bank sestává ze čtyř elementárních součástí:

- stanovení základních pravidel činnosti bank
- regulace vstupu do bankovní sféry
- finanční ochranná síť
- prověřování a vynucování dodržování základních pravidel činnosti bank [5, s. 21]

Stanovení základních pravidel činnosti bank je v současné době diskutováno. Je otázkou, zda postačí obecná pravidla nebo jsou potřeba přesně stanovené předpisy. Výhodou obecných pravidel je flexibilita bank, usnadnění inovací a rostoucí soutěživost. Pro regulátory tento způsob znamená umožnění zlepšení metod regulace

a rychlé přizpůsobení neustále se měnícího tržního prostředí. Naopak vytýkána bývá nejistota a nepředvídatelnost. [5, s. 23, 24]

Pro srovnání konkrétní pravidla poskytují jasně určené standardy jednání, jistotu a lze je jednodušeji aplikovat konzistentně. Jako nevýhodné bývá označována jejich mezerovitost, rigidita a nemožnost stanovit taková pravidla, kterými by se řídily všechny finanční instituce vzhledem ke komplexnosti a inovativnosti finanční oblasti jako takové.

Pravidla regulace zahrnují všechny aspekty bankovní činnosti, ať už kvantifikovatelné či nikoli. Nyní dochází ke sbližování a sjednocování těchto pravidel mezi jednotlivými zeměmi, a tedy ke stírání rozdílů mezi nimi. Jsou to pravidla likvidity, kapitálové přiměřenosti a úvěrové angažovanosti, pravidla správy a řízení bank a povinné sdělování informací. [5, s. 24, 25]

Pravidla likvidity se zabývají časovým faktorem schopnosti bank dodržet své závazky. Likvidita je schopnost plnit své závazky v kterémkoli okamžiku. Vzhledem k rozdílné časové struktuře aktiv a pasiv se může i solventní banka dostat do problémů, jelikož prostředky nemusí mít ihned k dispozici. Tato skutečnost je centrální bankou většinou řešena prostřednictvím povinných minimálních rezerv. [5, s. 27]

Pravidla kapitálové přiměřenosti znamenají kvantitativní určení minimálního kapitálu banky v poměru k jejím aktivům. Jejich cílem je tedy minimalizovat důsledky rizik z bankovních transakcí na závazky vůči vkladatelům. Pravidla úvěrové angažovanosti vychází ze zkušeností v minulosti, kdy mnohé banky zkrachovaly kvůli přílišné expozici vůči jednomu klientovi. Už J. M. Keynes poukázal na tento problém svými slovy: „Jestliže dlužíte bance tisíc liber, je to váš problém, jestliže ale dlužíte bance milion liber, je to problém banky.“ Jedná se tedy o pravidla definující hranice bankovních úvěrů. Díky ekonomické krizi se zpřísnily limity na poskytování úvěrů institucím, neboť to byla právě hospodářská krize, která upozornila na vysoké expozice. [5, s. 25, 26]

Pravidla správy a řízení bank mají za úkol zabezpečit trvalé a zdravé fungování managementu banky. Každá banka by měla mít vytvořen interní kontrolní systém, který bude vyplňovat regulatorní mezery. Důležitým mezníkem bylo vydání dokumentu v roce 2006 týkajícího se principů správy a řízení bank. Toto ustanovení, které vzniklo v Basilejském výboru pro bankovní dohled, má zaručit znalosti a dovednosti členů představenstva banky, dobře fungující systém vnitřní kontroly a řízení rizik. V praxi však nebylo ještě realizováno. Pro zamezení nezodpovědných jednání na všech úrovních banky byla v roce 2010 schválena Evropskou unií nová pravidla odměňování. Upravují fixní a variabilní složky i peněžní a nepeněžní částí společně s časovým rozložením. Cílem je motivovat pracovníky k opatrnému přístupu k riziku a k dosažení dlouhodobých cílů finanční organizace.

Povinné sdělování informací probíhá ve vztahu k veřejnosti a ve vztahu k orgánům regulace a dohledu. Veřejnost se běžně může a má právo informovat o aktuální situaci banky patrně např. z výkazu zisků a ztrát, rozvahy nebo vyjádření externího auditora. Naproti tomu orgány regulace a dohledu musí mít informace větší hloubky. Jejich získávání, poskytování, způsoby nakládání a uchovávání jsou určeny pravidly vzhledem ke svému důvěrnému charakteru. [5, s. 28-30]

Druhá část systému regulace a dohledu bank je samotná *regulace vstupu do bankovní sféry*. Už při vstupu lze eliminovat pozdější problémy prostřednictvím splnění určitých požadavků pro konání specifické činnosti a znemožnění společensky nežádoucího jednání. Je možné rozpoznat finančně nezdravé instituce, nečestné a nekompetentní. Například ve Spojených státech se jednalo o vhodnost a potřebnost pro společnost. Rizikem je však omezení soutěže, subjektivní posuzování kritérií (pozdní zjištění, že se dané instituci vstup do odvětví dovolit neměl nebo naopak).

Od počátku vzniku České republiky existovala regulace vstupu do bankovního odvětví, avšak podmínky byly tak mírné, že je lze považovat za fakticky neexistující. Skoro všichni uchazeči, kteří požadavky splnili, mohli vstoupit. Už v této době tedy vznikly chyby, jež byly u vzniku mnoha bankovních neúspěchů v ČR. V bankovníctví je institut předchozího schválení nezbytný, protože narušení tohoto odvětví má nejvážnější důsledky. V tržních ekonomikách se udělují

licence, které vyžadují splnění základních kritérií: stanovená právní forma (akciová společnost nebo státní peněžní ústav), autorizace, podnikatelský a finanční plán (soupis všech činností, které má uchazeč v úmyslu vykonávat; dopad těchto činností na rentabilitu a likviditu; finanční analýzu na následující 3 roky), informace o financích majitelů, bezúhonnost, zkušenost vedoucích pracovníků a samozřejmě dostatečné finanční zdroje [5, s. 21-23]

Cílem *finanční ochranné sítě* je omezit riziko vážných finančních krizí a posílit důvěru. Jejimi součástmi je pojištění vkladů a věřitel poslední instance, jež se liší v úrovni předvídatelnosti. ČNB byla jako věřitel poslední instance představena již v teoretické části. Systém pojištění vkladů má zaručit klientovi banky, že v případě jejího neúspěchu mu budou částečně vklady navráceny. Byla to právě Československá republika, která systém zavedla jako první (v r. 1924). Nepřečkal však 2. světovou válku, tudíž se všeobecně považuje za nejstarší systém pojištění vkladů systém USA (z r. 1934).

Problematickou otázkou týkající se pojištění vkladů je morální hazard, který je na straně vkladatelů i banky. Tlak na vkladatele je naprosto minimální, protože klient se nezajímá o finanční zdraví banky a nerozlišuje dobrou a špatnou banku. Jde mu pouze o dosažení co nejvyššího zisku z uložených prostředků. Řešením této záležitosti by mohlo být zavedení pojistné spoluúčasti. [5, s. 36]

Je důležité zmínit doktrínu TBTF (too-big-too-fail), která je nepsaným pravidlem vysvětleným nemožností centrální banky (nebo státu) připustit úpadek velké bankovní instituce. Zastánci tvrdí, že by to znamenalo paniku mezi vkladateli, kteří by při úpadku jedné banky přestali důvěřovat systému a začali by hromadně vybírat své vklady. Odpůrci poukazují na morální hazard, kdy banky připouštějí mnohem větší rizika, než by tomu bylo bez možnosti pomoci od státu či centrální banky. Morální hazard na straně klientů v tomto případě znamená především to, že nemají v daném prostředí motivaci kontrolovat danou banku. [5, s. 42, 43]

Rozhodující pro stabilitu důvěry investorů a vkladatelů je *prověřování a vynucování dodržování základních pravidel*, které vykonávají instituce pověřené

bankovní regulací a dohledem. Kontrola probíhá dohledem na dálku a dohledem na místě. Dohled na dálku znamená přezkoumání bankovních a statistických výkazů pravidelně odesílaných bankami. Předpokládá se, že tento dohled by měl zaručit včasné rozpoznání negativního vývoje, ale praxe ukázala, že tomu tak není. Proto se v poslední době důvěřuje spíše dohledu na místě, který se zabývá poctivostí, úplností a správností příslušných výkazů a tedy poskytuje nejdetailejší a nejpřesnější údaje o situaci banky. Jde však o mnohem nákladnější způsob než v prvním případě, což odpovídá frekvenci jeho vykonávání.

Výsledkem obou způsobů dohledu je komplexní hodnocení, jehož nejčastěji používanou metodou je metoda CAMELS.¹ Metoda monitoruje a prověřuje finanční pozice banky a hlavní oblasti její činnosti. Její název vyplývá ze začátečních písmen hodnocených oblastí: kapitál (capital), kvalita aktiv (asset quality), úroveň řízení (management), výnosy (earnings), likvidita (liquidity), riziková citlivost (sensitivity). [5, s. 30, 31]

4.3 Dohled a regulace bank v České republice a Velké Británii

4.3.1 Česká republika

V České republice je pověřena vykonáváním bankovního dohledu a regulace Česká národní banka z jejího statutu centrální banky. Vykonává dohled nad veškerými bankami a pobočkami zahraničních bank na území státu. Rozhodující pro ni je především zákon č. 6/1993 Sb. o České národní bance ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 21/1992 Sb. o bankách ve znění platných předpisů. [1, s. 135]

O udělení licence bankám rozhoduje ČNB po písemném stanovisku Ministerstva financí. Jsou kladeny vysoké nároky na subjekt, jež chce vstoupit do bankovního sektoru a to především kvůli ochraně vkladatelů a věřitelů banky. Vyhodnocení žádosti se provádí v delším časovém horizontu (6-12 měsíců) zejména z důvodu náročnosti rozhodnutí.

¹ Tuto metodu používá i Česká národní banka. Hodnocení probíhá pomocí stupnice 1 (nejlepší) až 5 (nejhorší).

Bankou se může stát pouze společnost založená jako akciová. Základní 4 oblasti, jimž se ČNB při posuzování věnuje, jsou: akcionáři zakládané banky, výše základního kapitálu a jeho původ, vrcholový management zakládané banky, obchodní plán. Každá oblast musí být posuzována detailně a precizně, protože všechny mohou mít vliv na činnost budoucí banky, případně v konečném případě ovlivnit stabilitu celého bankovního systému. Dále se ČNB zabývá organizačními a materiálně technickými předpoklady činnosti budoucí banky a zpracováním zásad pro vnitřní řídicí a kontrolní systém, řízení rizik apod. [1, s. 138, 139]

V ČR se provádí bankovní dohled na dálku i na místě. Vzhledem k vyšším nákladům dohledu na místě se uplatňuje zpravidla pouze jednou za dva roky. Kontrola na místě je zaměřena na řízení úvěrového rizika, řízení tržních rizik a rizik spjatých s obchodováním na finančních trzích, vnitřní řídicí a kontrolní systém a interní audit, cenné papíry a majetkové účasti, informační systémy a informační technologie. Stručně budou představeny obsahy některých z nich.

Řízení úvěrového rizika a úvěrových obchodů banky obsahuje kontrolu zejména těchto skutečností a procesů: strategie a politiky úvěrové oblasti; vedoucí orgány bank; vnitřní předpisy pro úvěrovou oblast; hlášení pro ČNB, proces schvalování, uzavírání a administrace úvěrových obchodů, kontrolu stavu úvěrového portfolia, jeho kvalitu a správnost klasifikace úvěrů.

Řízení tržních rizik a rizik spjatých s obchodováním na finančních trzích zahrnuje dohlídku na: organizaci a řízení obchodování; toky a systémy informací; úrokové riziko; řízení likvidity; měnové riziko; riziko opcí; riziko zemí; akciové a komoditní riziko; rizika spjatá s obchodováním ad.

„Dohled na dálku je založen na licencování a povolovací činnosti, tj. zejména na posuzování vstupu nových akcionářů do sektoru, jednak na monitoringu a analýze činnosti bank, tj. vyhodnocování finančních výkazů a hlášení obezřetného podnikání pro bankovní dohled a dalších dostupných informací o bance.“ Nejdůležitějšími zdroji informací pro dohled na dálku jsou pravidelné výkazy a hlášení předkládané bankovnímu dohledu bankami (kvalita aktiv, struktura kapitálu, likvidita, organizace

banky, atd.), výsledky dohlídky na místě, výsledky externího auditu účetní závěrky a jeho další zprávy, vývoj makroekonomických ukazatelů, informace získané od ostatních regulátorů (domácích i zahraničních) nebo třeba informace z tisku a ostatních médií. Podstatnou je v ČR spolupráce se zahraničními regulátory vzhledem k tomu, že 90% bilanční sumy bankovního sektoru spravují zahraniční akcionáři. [1, s. 143-145]

Využívají se následující metody dohledu na dálku:

- pravidelná finanční analýza banky prostřednictvím finančních ukazatelů,
- rating bank, umožňující srovnání bank mezi sebou navzájem podle jednotných kritérií,
- tzv. early warning system, který slouží k rychlé identifikaci problémů v činnosti banky,
- sledování limitů pravidel obezřetného podnikání.

Důležitá je *finanční analýza* banky, která čerpá z finančních ukazatelů pocházejících z výkazů a hlášení předkládaných bankami. Provádí se zpravidla čtvrtletně a jejím úkolem je prostřednictvím ukazatelů zjistit míru jednotlivých rizik pro danou banku vzhledem k její velikosti a struktuře obchodních aktiv. Ve výsledku jde o komplexní posouzení pozice banky – určení problémových oblastí v její činnosti, posouzení míry jednotlivých rizik a určení případných opatření. Konkrétní opatření stanovuje ČNB v závislosti na jednotlivých výsledcích. Může se jednat například o návrh na dílčí dohlídku na místě nebo uložení potřebných nápravných opatření.

Rating bank se zabývá hlavně srovnáním bank mezi sebou za účelem jejich rozdělení do skupin podle jejich pozice v bankovním sektoru. V České republice probíhá rating na základě sledování pěti oblastí – kapitálu, likvidity, kvality aktiv, ziskovosti a managementu. Pro každou oblast je stanovena skupina 3-4 ukazatelů, které jsou hodnoceny na stupnici 1-5. Nezbytnou součástí je i stanovení vah jednotlivých ukazatelů. Výsledkem je souhrnné hodnocení výsledků v rozpětí 1-5. Tento způsob dohledu spojuje kvantitativní (finanční ukazatele) a kvalitativní

hodnocení (hodnocení managementu nebo likvidity, tzn. postavení na trhu, ochota ostatních bank této bance půjčit v případě potřeby, schopnost akcionářů podpořit likviditu apod.). [1, s. 143-145]

Zásadní význam při velkém počtu bankovních subjektů v bankovním sektoru má tzv. *early warning system*. V menších bankovních sektorech umožňuje efektivněji využívat dostupné kapacity bankovního dohledu. Jeho cílem je rychle rozpoznat případné negativní tendence v činnosti banky. V případě České republiky je tento systém založen na sledování měsíčních změn vybraných ukazatelů z oblasti kapitálu, likvidity, ziskovosti, bilanční sumy a kvality aktiv. Tyto ukazatele jsou bodovány podle určité stupnice, která vychází z velikosti změny, délky negativního vývoje i úrovně, které banka v daném ukazateli dosáhla. Celkový počet negativních bodů je rozhodující pro další postup (příslušný inspektor zpracovává stručnou analýzu vysvětlující negativní tendence a navrhuje případná opatření).

Součástí dohledu bank na dálku je i *sledování dodržování limitů* stanovených v opatřeních ČNB, která stanovují pravidla obezřetného podnikání. Jedná se o limit kapitálové přiměřenosti, limity úvěrové angažovanosti a limity otevřených devizových pozic, ale i sledování dodržování ustanovení zákona o bankách v souvislosti s majetkovou účastí banky v jiných společnostech či zapojení vedoucích pracovníků v orgánech jiných společností. Pokud je zjištěno nedodržení stanovených limitů, hrozí bance postih formou pokuty nebo jiného opatření. [1, s. 145-147]

4.3.2 Velká Británie

Centrální bankou Velké Británie je Bank of England, která byla založena v roce 1694. Ke znárodnění došlo v roce 1946 a teprve v roce 1997 získala nezávislost. Stojí v centru britského finančního systému a je vázána dodržováním měnové a finanční stability pro udržení zdraví ekonomiky země. [12]

Obrázek č. 2: Bank of England

Zdroj: www.bankofengland.co.uk

Lze vyzdvihnout určité strategické priority, jež si Bank of England dává za cíle. Jednou z nich je cílování inflace na dvouprocentní úroveň. Tohoto bodu chce dosáhnout především účinnými reakcemi na měnící se situaci (nyní dluhovou krizi) v Evropě, vytvářet odpovídající makroekonomickou a měnovou politiku a vyvíjet nové modely prognózování a analýzy. Další je např. udržení stability a zlepšení odolnosti finančního systému nebo zdokonalování potřebných nástrojů měnové politiky. [14]

Roli regulátora plnila centrální banka Velké Británie do roku 1998, a protože svou úlohu hlavního regulátora nebyla schopna účinně plnit (krach banky Barrings a několika dalších), byla ustanovena nová instituce pro dohled nad finančním trhem. Bank of England si ponechala svou pravomoc v oblasti odpovědnosti za celkovou stabilitu finančního systému a monetární stability, avšak pravomoc regulovat finanční trh přešla na Financial Services Authority (FSA). [5, s. 110]

Regulátorem odpovídajícím za dohled nad bankovníctvím, pojišťovnictvím, investováním a obchodováním na finančních trzích je ve Velké Británii tedy Financial Service Authority (FSA). Jeho úkolem je i úsilí o chápání a důvěru ve finanční systém, podpora veřejné informovanosti, potlačení neférového obchodování na finančních trzích a finanční kriminality nebo zabezpečení ochrany spotřebitelů.

FSA vydává a odnímá licence k provádění regulovaných činností, stanovuje závazná pravidla obezřetného podnikání finančních institucí, stanovuje standardy pro produkty a transakce na finančních trzích, vydává a odnímá fyzickým osobám

souhlas k výkonu vyšších manažerských funkcí ve finančních institucích, vydává rozhodnutí, stanovuje standardy zveřejňování informací, navrhuje zvláštnímu orgánu (Financial Services and Market Tribunal) potvrzení rozhodnutí FSA v případě námitek regulované instituce. Vykonává jak obezřetnostní regulaci, tak regulaci vedení obchodních záležitostí. Její pravomoci ale mají i daleko širší charakter.

Základním právním předpisem je Financial Services and Market Act, účinný od 1. prosince 2001. Skládá se z 30 hlav a necelých 500 paragrafů, přičemž paragraf č. 159 zmocňuje FSA k vydávání regulačních opatření, jimiž jsou povinny se řídit všechny subjekty, které podle tohoto zákona FSA reguluje.

Banky se musí řídit 6 standardy aplikovanými na všechny finanční instituce. Nejdůležitější součástí bankovní regulace je kapitálová přiměřenost se zahrnutím tržního rizika s limitem minimálně 8%. FSA má možnost stanovit určité bance vyšší limit v závislosti na jejím rizikovém profilu.

Další závazná pravidla jsou:

- pravidla pro likvidity,
- pravidla pro úvěrovou angažovanost,
- zásada „čtyř očí“ (tzn. banka má být řízena minimálně dvěma osobami),
- pravidla pro poskytování údajů FSA,
- pravidla pro zveřejňování údajů,
- povinnost mít systém pro adekvátní tvorbu opravných položek k aktivům a vnitřní audit a systém vnitřní kontroly.

Banky mají určitý prostor k iniciativě pro plnění směrnic zabývajících se hlavně vnitřní kontrolou a řízením rizik v bankách. Rozhodně to ale neznamená, že je mohou ignorovat nebo brát jako nezávazné a doporučující. Předpokladem těchto směrnic je minimalizace vlivu regulace na konkurenční prostředí vzhledem k nutnosti postupu podle stejných pravidel. FSAMA z tohoto titulu ukládá FSA pravidelné přezkoumávání a upravování regulačních opatření. Relativní volnost v plnění směrnic ve Velké Británii vznikla především díky vyzářelému a dlouhodobě

kultivovanému tržnímu prostředí (etika podnikání), kvalitní institucionální infrastrukturu trhu i vysokým nárokům na kvalifikaci zaměstnanců FSA. [1, s. 166, 167]

Od 1. dubna 2013 však Financial Services Authority nahradí Prudential Regulation Authority (PRA), jež převezme v podstatě jeho dosavadní pravomoci. PRA byla vytvořena dokumentem Financial Services Act z roku 2012 a v budoucnu se stane součástí Bank of England. Bude zodpovědná za obezřetnostní regulaci a dohled nad bankami, stavebními spořitelny, družstevními záložnami, pojišťovny i nad velkými obchodníky s cennými papíry. Dohromady bude mít PRA na starosti přibližně 1700 finančních společností.

Stanovenými cíli je především podpora bezpečnosti a spolehlivosti bank a zajištění vhodného stupně ochrany věřitelů. PRA se zaměří na rizikové finanční služby a potenciální škody, které by finanční instituce svým neuváženým jednáním mohly způsobit. [13]

Jak je patrné z brožury vydané přímo centrální bankou Velké Británie, zvyšuje se uvědomování si složitosti ve struktuře bankovního sektoru. Nejen, že se v něm vyskytují globální podniky, ale nachází se v něm i malé, lokální. Tento fakt má vliv na restrukturalizaci a diverzifikaci bankovních skupin odlišujících se způsoby, jakými jsou organizovány a řízeny. Režim dohledu má za úkol reagovat na tyto změny a zároveň se držet směrnic EU.

Stejně jako v České republice se i ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku dbá na náročná kritéria pro vstup do odvětví. Vychází i z toho, že vedení banky musí být zodpovědné a dohled nad finančními institucemi probíhá podle zákona. Bank of England dodává, že si uvědomuje rozhodování o podnikání a životě druhých a snaží se na základě důkladných analýz docílit spravedlivých rozsudků. Věřící ve spravedlivé hospodářské soutěže a preferuje konzultování a konstruktivnost (samozřejmě v závislosti na závažnosti daného problému) namísto diktování. Nezbytnou součástí je vysoká úroveň profesionality, otevřenosti a zdvořilosti v jednání této banky s jinými subjekty (resp. lidmi).

Bank of England si uvědomuje přímé i nepřímé náklady související s dohledem bank. Svůj dohled posiluje stanovením jasných pravidel a doporučení. Tyto zásady a pokyny jsou vyvíjeny ve spolupráci s bankovním sektorem a dalšími zúčastněnými stranami, včetně rady bankovního dohledu. Snaží se minimalizovat udělování výjimek. Pracuje na zvýšení mezinárodních standardů bankovního dohledu a rozvoji efektivních vztahů s ostatními regulátory, orgány dohledu jak ve Velké Británii, tak v zámoří. Banka má silný zájem na kvalitě a účinnosti dohledu jinde především proto, že mnoho bank působících na území Anglie je součástí velkých mezinárodních bankovních korporací. Aktivně podporuje rozvoj osvědčených postupů v oblasti dohledu na celém světě zejména tím, že hraje vedoucí úlohu v práci Basilejského výboru pro bankovní dohled a v jiných příslušných institucích.

Podobně jako Česká národní banka, také Bank of England posuzuje analýzy interních a předkládaných podkladů (závěrky, finanční ukazatele apod.), strategie činnosti bankovních institucí, organizační strukturu, kvalitu a styl řízení, rizika a ziskovost společností a vnitřní systémy kontroly. Úkolem je pokusit se co nejlépe využít těchto informací pro okamžité účely dohledu s cílem přispět ke zlepšení osvědčených postupů (při dodržení obchodního tajemství).

Orgány dohledu by měly účinně řešit ta rizika, kterým je banka vystavena, a které jsou podstatné. Banka Spojeného království Velké Británie a Severního Irska musí zajistit, aby prostředky, jež má k dispozici, účinně plnily cíle dohledu. Prostředky se myslí lidé, finanční zdroje, dovednosti a kvalifikace, informační technologie, podpůrné služby nebo dostatečné informace. Je i v jejím zájmu, aby byla politika centrální banky srozumitelná a podávání zpráv jasné. Vedení banky musí zajistit jasnou odpovědnost, podřízenost a nadřízenost, komunikaci i poradenské linky v rámci procesu dohledu. Rozhodovací proces by měl být nastaven tak, aby výsledky byly sděleny účinně a rychle, a aby postižená banka porozuměla těmto výsledkům. [2, s. 8-12]

5 Závěr

Nejpodstatnějším rozdílem dohledu a regulace finančního trhu v České republice a ve Velké Británii je instituce, která má tuto funkci na starosti. V Anglii vykonává bankovní dohled Financial Service Authority (FSA), což je instituce, která vznikla přímo za účelem výkonu dohledu. Bank of England si prošla několika etapami ve své historii, ze kterých se zřejmě poučila. Bylo patrné, že tuto funkci neprovádí dobře a účinně, především vzhledem k úpadkům bank s mnohaletou tradicí. Banka byla mnohokrát kritizována za nedostatečnou regulaci a dohled, což jí ovšem nelze zcela vytýkat. Velmi dlouhou dobu neměla ani potřebné pravomoci na takto složitý úkol a po každé negativní zkušenosti přišly snahy o zachycení těchto problémů v budoucnosti. Neustálé problémy v této oblasti a s tím související kritika daly předpoklad pro vznik FSA.

V České republice naproti tomu má bankovní regulaci a dohled na starosti přímo Česká národní banka. I u nás lze samozřejmě vnímat úpadky bank, ovšem nikdy jejich důsledky nebyly tak velké, aby se začalo pochybovat o kompetenci ČNB.

Stejně jako v České republice je i ve Velké Británii tendence ke zvyšování finanční gramotnosti obyvatel. Předpokladem je, že jen klient, který si je vědom rizik souvisejících s jím požadovanými produkty, může provádět dobrá rozhodnutí.

Ochrana spotřebitelů je v obou zemích považována za jednu z priorit a klíčových důvodů pro existenci finanční regulace. Měla by odpovídat riziku, do kterého spotřebitelé vstupují. Obecně platí, že vyšší zisk znamená vyšší riziko a naopak. Zákazníci tedy nemohou očekávat návratnost vkladů v plné výši, pokud vstupovali do transakcí s vyšším stupněm rizika.

Slušnost a poctivost je vyžadována rovněž v obou státech. Jsou zde patrné snahy o minimalizaci nerovného postavení obchodníků a zákazníků a s tím souvisejících výhod resp. nevýhod.

Dohled v obou zemích probíhá spíše na dálku, protože náklady na realizaci dohledu na místě jsou pro centrální banky příliš vysoké.

Je možné porovnávat i přístup těchto centrálních bank k veřejnosti resp. k bankám. Bank of England se naprosto zřejmě snaží jít cestou doporučení,

předpokladů a relativně umírněného přístupu k problematice. Brožura centrální banky Anglie je toho důkazem. Obsahuje v podstatě předpoklady pro rovné a „férové“ chování bankovních institucí. V České republice platí poněkud razantnější přístup obsahující kromě doporučení i nařízení.

Česká národní banka stejně jako jiné centrální banky neplní pouze funkci regulace a dohled nad bankovním sektorem. Jako samostatná instituce rozhodující o fungování a stabilitě ekonomiky země vykonává i další funkce. Některé mají relativně vyšší prioritu oproti jiným, protože všechny funkce v plném rozsahu nelze najednou plnit. Proto o nich ČNB rozhoduje z krátkodobého hlediska sama (podle aktuální ekonomické situace). Snaha udržet cenovou stabilitu a s tím související míru inflace je nesporná.

6 Seznam literatury

Odborná literatura

- [1] BABOUČEK, I. a kol. *Bankovní regulace a dohled*. 1. vydání Praha. Vydal Bankovní institut vysoká škola a.s., 2002. Počet stran 187. ISBN 80-7265-053-X.
- [2] BANK OF ENGLAND. *The objectives, standards and Processes of Banking Supervision*. 1. vydání, Londýn. Vydala Bank of England, 1997. Počet stran 14. ISBN neuvedeno.
- [3] BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Makroekonomie*. 1. vydání Plzeň. Nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2010. Počet stran 292. ISBN 978-80-7380-245-5.
- [4] DVOŘÁK, P. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. 2. aktualizované vydání Praha. Nakladatelství Linde Praha, a. s., 2001. 470 stran. ISBN 80-7201-310-6.
- [5] JUROŠKOVÁ, L. *Bankovní regulace a dohled*. 1. vydání Praha. Nakladatelství Auditorium, 2012. 171 stran. ISBN 978-80-87284-26-1.
- [6] KVIZDA, M. *Centrální banka a národní hospodářství*. 1. vydání Brno. Vydala Masarykova univerzita v Brně, 1998. 217 stran. ISBN 80-210-1942-5.
- [7] LANDOROVÁ, A., ČECHLOVSKÁ, Š., JÁČOVÁ, H., DUBOVÁ, M. *Centrální bankovníctví*. 2. přepracované vydání Liberec. Vydala technická univerzita v Liberci, 2007. 171 stran. ISBN 978-80-7372-190-9.
- [8] MANDEL, M., TOMŠÍK, V. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozšířené vydání Praha. Nakladatelství Management Press, s. r. o., 2008. 367 stran. ISBN 978-80-7261-185-0.
- [9] PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. 1. vydání Praha. Vydala Vysoká škola finanční a správní, o. p. s., 2004. 138 stran. ISBN 80-86754-29-4.
- [10] REVENDA, Z. *Bankovní regulace a dohled*. 1. vydání Praha. Vydala Vysoká škola ekonomická, 1995. Počet stran 198. ISBN 80-7079-486-0.
- [11] REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. 3. aktualizované vydání Praha. Nakladatelství Management Press, s. r. o., 2011. 558 stran. ISBN 978-80-7261-230-7.

Internetové zdroje

[12] Bank of England. *About the Bank* [online]. Vystaveno neuvedeno [citováno 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/default.aspx>

[13] Bank of England. *Prudential Regulation Authority* [online]. Vystaveno neuvedeno [citováno 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.bankofengland.co.uk/pru/Pages/default.aspx>

[14] Bank of England. *The Bank's Strategy* [online]. Vystaveno neuvedeno [citováno 2013-03-08]. Dostupné z:

<http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/strategy/default.aspx>

[15] Česká národní banka. *O ČNB* [online]. Vystaveno neuvedeno [citováno 2012-11-15]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/

[16] Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů [online]. Vystaveno neuvedeno [citováno 2012-11-15]. Dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka->

[zakonu/SearchResult.aspx?q=6/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=6/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy)